

Siberian Tatars in the Post-Soviet Era: Identity, Culture, and Political Participation

Ömer Faruk Karaman

Corresponding author

*Asst. Prof. Dr. Ömer Faruk Karaman

Çanakkale Onsekiz Mart University, Faculty of Political Sciences, Department of Political Science and Public Administration, Division of Politics and Social Sciences, Çanakkale / Türkiye

E-mail

omerfaruk.karaman@comu.edu.tr

Orcid

0000-0003-0353-9805

Citation

Karaman, Ö. F. (2026). Post-Sovyet Dönemde Sibiryâ Tatarları: Kimlik, Kültür ve Siyasal Katılım, *Küllîye*, 7(1), 87-107

10.48139/aybukulliyey.1807697

Abstract

This study examines the political participation of Siberian Tatars in Tomsk and its surrounding areas of language use, identity, and culture. During three months of qualitative fieldwork (May–July 2025), approximately 25 semi-structured, in-depth interviews were conducted with participants selected via purposive sampling across diverse age and occupational groups. Data were analyzed using thematic content analysis; only responses directly relevant to the research questions and of clear analytic value were reported. Findings indicate that participation occurs primarily through within-system, citizenship-centered, pragmatic channels; cultural centers, mosques, and local consultative mechanisms function as key interfaces for visibility and influence. While language use does not by itself determine vote choice, the trust and proximity nurtured in household and ritual settings provide a platform that facilitates network access, persuasion, and mobilization. Field observations indicate that ritual and cultural gatherings often become effective contact spaces during election periods: for example, Shamil Halitov combined such encounters with campaign messaging and was elected to the Regional Duma in September 2025; similarly, the strong social ties of Rıřat Gâbdulganiev, the most recent Duma chair, generated decisive “relational capital” for voter mobilization. Overall, political behavior in the Tomsk context is shaped by local networks and the social capital carried by language and culture; despite high mobilization, programmatic representation does not always translate into durable outcomes.

Keywords: Political science, Siberian Tatars, political participation, language use, identity, culture, Tomsk.

Article Information

History

Submitted: 21.10.2025 | **Accepted:** 04.03.2026 | **Published:** 25.03.2026

Ethical Statement

Ethical principles have been adhered to during the preparation of this study.

Conflicts of Interest

The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest

Grant Support

This study was produced within the scope of the project titled "Siberian Tatars in the Post-Soviet Period: Identity, Culture and Political Participation," supported by the Çanakkale Onsekiz Mart University Scientific Research Projects Coordination Unit (Project No: 5149) and the BESKAP 2025 Program of the Presidency for Turks Abroad and Related Communities (YTB).

Copyright & License

Author publishing with the journal retains the copyright to their work

licensed under the CC BY-NC 4.0

KÜLLİYE

ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Post-Sovyet Dönemde Sibirya Tatarları: Kimlik, Kültür ve Siyasal Katılım

Ömer Faruk Karaman

Özet

Bu çalışma Tomsk ve çevresinde yaşayan Sibirya Tatarlarının siyasal katılımını dil kullanımı, kimlik ve kültür ekseninde incelemektedir. Mayıs–Temmuz 2025 döneminde yürütülen üç aylık nitel saha araştırmasında, amaçlı örnekleme ile farklı yaş ve meslek gruplarından yaklaşık 25 kişiyle yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Veriler tematik içerik analiziyle çözümlenmiş, yalnızca araştırma sorularıyla doğrudan ilişkili, analitik açıdan kayda değer yanıtlar raporlanmıştır. Bulgular, siyasal katılımın ağırlıklı “sistem içi” ve vatandaşlık merkezli kanallar üzerinden gerçekleştiğini, kültür merkezleri, camiler ve yerel danışma mekanizmalarının görünürlük ve etki üretiminde başlıca arayüzler olduğunu göstermektedir. Dil kullanımı, oy tercihini tek başına belirlememekle birlikte, özellikle ev içi ve ritüel bağlamlarda kurulan güven ve yakınlık üzerinden ağlara erişim, ikna ve mobilizasyonu kolaylaştıran bir zemin sunmaktadır. Saha gözlemleri, topluluk içi ritüel ve kültürel buluşmaların seçim dönemlerinde etkili bir temas alanına dönüştüğünü doğrulamaktadır. Örneğin Şamil Halitov, bu buluşmaları kampanya mesajlarıyla birleştirerek Eylül 2025’te Bölge Dumasına seçilmiştir. Benzer biçimde son dönem Duma başkanı Rişat Gabdulganiev’in güçlü sosyal ilişkileri, seçmen mobilizasyonunda belirleyici bir ilişkisel sermaye üretmiştir. Genel olarak Tomsk bağlamında siyasal davranış, dil ve kültürün taşıdığı sosyal sermaye ile yerel ağlar üzerinde şekillenmekte, yüksek mobilizasyona rağmen programatik temsilin her zaman kalıcı sonuçlara evrilmediği gözlenmektedir.

Anahtar kelimeler: Siyaset bilimi, Sibirya Tatarları, siyasal katılım, dil kullanımı, kimlik, kültür, Tomsk.

Sorumlu Yazar

*Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk Karaman

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Çanakkale / Türkiye

E-posta

omerfaruk.karaman@comu.edu.tr

Orcid

0000-0003-0353-9805

Atıf

Karaman, Ö. F. (2026). Post-Sovyet Dönemde Sibirya Tatarları: Kimlik, Kültür ve Siyasal Katılım, Külliye, 7(1), 87-107

10.48139/aybukulliye.1807697

Makale Bilgileri

Süreç

Geliş Tarihi: 21.10.2025 | **Kabul Tarihi:** 04.03.2026 | **Yayın Tarihi:** 25.03.2026

Etik Beyan

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur

Çıkar Çatışması

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman

Bu çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi Koordinatörlüğü (Proje No: 5149) ile Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın BESKAP 2025 Programı tarafından desteklenen "Post-Sovyet Dönemde Sibirya Tatarları: Kimlik, Kültür ve Siyasal Katılım" başlıklı proje kapsamında üretilmiştir.

Telif Hakkı & Lisans

Yazar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptir ve çalışması CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Extended Abstract

This article examines how the Siberian Tatars in Tomsk participate in local politics and how identity, language use, and community institutions shape the channels through which participation becomes possible. Focusing on the intersection of everyday cultural life and electoral politics, the study argues that political participation in this setting is best understood as a within-system, citizenship-centered, and pragmatic practice rather than as overt ethnic mobilization. In Tomsk, community actors rely on a repertoire of low-risk, relational strategies that transform cultural and religious infrastructures—cultural centers, mosques, commemorative gatherings, and local consultative arrangements—into “contact zones” where visibility, trust, and influence can be produced. The paper contributes to debates on minority political participation by showing that “representation” is not limited to formal officeholding; instead, it is also built through institutional interfaces and social networks that mediate access to decision-makers, coordinate turnout, and circulate political messages within a trusted moral economy.

The article also addresses a conceptual gap frequently noted in studies of contemporary Russia: the tendency to discuss language policy without explicitly connecting it to broader processes of Russification. While language is a central resource in shaping belonging and boundary-making, the study emphasizes that language policy alone rarely explains nationalist transformation. A narrow emphasis on linguistic change risks missing the institutional conditions that make language politically consequential—education regimes, administrative routines, public visibility norms, and the incentives that structure local elite—community relations. Accordingly, the analysis treats Russification as a broader governance repertoire that may include language policy but is not reducible to it. This approach is particularly relevant for Tomsk, where community members experience linguistic shifts (e.g., reduced intergenerational transmission and the post-2018 voluntarization of minority language instruction) alongside stable informal practices that sustain identity and community cohesion in domestic and ritual settings.

A second conceptual axis concerns the structural tension embedded in Russia's nation-building vocabulary: the distinction between *ruskii* (ethno-cultural Russian) and *rossiyane* (civic Russian citizens). The article argues that this duality is not merely semantic; it shapes how minorities evaluate political risk, choose frames of legitimacy, and decide whether to articulate demands in explicitly ethnic terms. In the Tomsk case, community leaders and politically engaged individuals often prefer civic and service-oriented narratives—merit, competence, local problem-solving, and reciprocity—because these frames travel more safely within system-internal channels. At the same time, cultural institutions maintain a parallel sphere of recognition where ethnic belonging is reproduced and made socially meaningful. The resulting pattern is not depoliticization but a particular kind of politicization: ethnic identity is kept available as social capital while public political claims are more frequently expressed through citizenship-centered idioms.

Methodologically, the study is based on qualitative fieldwork in Tomsk, combining semi-structured in-depth interviews and participant observation. Interviews were conducted with community members from different generations, local cultural and religious actors, and individuals with experience in local governance and electoral cycles. Participant observation focused on community gatherings, commemorative events, and institutional settings (cultural center and mosque environments) where informal leadership, trust production, and interpersonal brokerage are most visible. Rather than treating elections as isolated events, the analysis follows how political

communication is embedded in routine social interaction and how reputational resources circulate across cultural and political arenas.

Empirically, the findings highlight four mechanisms. First, political participation is often organized through relational infrastructures: kinship and co-ethnic ties, reputational hierarchies, and trusted intermediaries who connect the community to local officials. Second, cultural and religious institutions function as institutional interfaces that lower the cost of mobilization by providing recurring settings of high trust and dense interaction. Third, language operates as a context-dependent resource. Tatar is primarily associated with domestic and ritual intimacy, reinforcing intra-community solidarity; in electoral periods this solidarity can be activated as a mobilizing channel. In public-facing politics, bilingual repertoires and code-switching facilitate candidate–voter contact, signaling both proximity and civic competence. Fourth, representational outcomes are often limited and fragmented even when mobilization is strong: high participation does not automatically translate into substantive policy agendas framed in ethnic terms. This gap is explained by institutional constraints, risk considerations, and the advantages of civic framing under a political environment where minority claims may be interpreted as contentious.

Two illustrative cases demonstrate how these mechanisms work. The first case involves Şamil Halitov, a politically active figure who embedded campaign communication within repeated encounters at community important days, using greetings and casual conversation to attach political messages to trusted ritual time and space. This strategy allowed low-cost diffusion of campaign appeals in a setting where interpersonal credibility mattered more than explicit ethnic platforms; in the September 2025 Regional Duma elections, he managed to get elected from a region with a large Tatar population. The second case centers on Rişat Gabdulganiev, whose long-term institutional experience and extensive contact networks produced “relational capital” that amplified message diffusion and turnout coordination. In both cases, ethnicity was not absent, but it did not operate as a standalone “identity card.” Rather, ethnic belonging became politically effective when combined with visible performance, service claims, and local issue competence.

The article’s main contribution is to reframe minority politics in Tomsk as a form of everyday, interface-driven participation: a practice that depends on institutions that generate trust, on brokers who translate between community and state, and on civic legitimacy frames that reduce risk while preserving community cohesion. The analysis also links local participation patterns to wider debates on post-imperial nation-building in Russia: the *russkii/rossiyane* tension helps explain why civic idioms are preferred in public claims, while cultural institutions remain key sites of identity reproduction and indirect mobilization. Finally, the study suggests that future comparative work should examine when consultative mechanisms and local institutional interfaces produce substantive representational outcomes, and under what conditions language-based social capital can be converted into durable policy influence rather than episodic electoral success.

Giriş

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından bu yana Rusya Federasyonu'nda etnopolitik düzen, dil politikaları ve vatandaşlık tahayyülü önemli dönüşümler geçirdi. Bu dönüşümler, özellikle federasyon cumhuriyetleri ve federal birimler içindeki azınlık toplulukların kimlik, kültür ve siyasal katılım pratiklerini doğrudan etkiledi. Batı Sibirya'da yerleşik Sibirya Tatarları bu bağlamın çarpıcı örneklerinden biridir: tarihsel olarak çok dilli ve çok katmanlı aidiyet örüntüleri sergileyen topluluğun gündelik dil kullanımı, kültürel yeniden üretim kanalları ve katılım biçimleri, 2010'lar sonrasında hızlanan merkezileşme ve normlaştırma süreçleriyle yeniden biçimlenmektedir (Arutyunova & Zamyatin, 2021, s. 848–850; Khanolainen, Edwards & Aikio-Puoskari, 2022, s. 1205).

Bu çalışmada analitik çerçeve üç ayaktan oluşur. İlk olarak, Rusya'daki azınlık/yerli halklar rejiminin 2010'lar ve sonrasında aldığı kurumsal biçim, özellikle yerli/az nüfuslu halklar için tanımlanan haklar ile uygulamadaki sınırlılıklar arasındaki mesafe (IWGIA, 2024; Minority Rights Group, 2023). İkinci olarak, dil ve eğitim politikası alanında 2018'de "yerel dillerin öğretiminde gönüllülük" ilkesine geçişin yarattığı etkiler (Zamyatin, 2018; Arutyunova & Zamyatin, 2021, s. 850). Üçüncü olarak da popüler kültür ve dijital medya tüketiminin genç kuşaklarda kimlik inşası ve dil kullanımı üzerindeki etkileri (Mukhaev, 2021; Nam & Fedorova, 2023, s. 103). Bu çerçeve, Sibiry Tatarlarının Tomsk ve çevresindeki pratiklerini açıklamada, kurumsal (okul/dernek/cami/kültür evi) ve gündelik (aile içi, çevrimiçi topluluklar) düzeyleri birlikte ele almayı mümkün kılar.

Çalışma, literatüre üç farklı açıdan katkı sunmaktadır: (i) 2010'lar sonrası yeni dil politikası rejiminin Sibiry Tatarları üzerinde yarattığı dilsel ve kültürel sonuçları saha verileriyle güncellemek; (ii) popüler kültür-dijital medya kanallarının asimilasyon dinamiklerine eklenişini genç/yetişkin kuşak ayrımı üzerinden göstermek; (iii) siyasal katılımın kurumsal (dernek-cami-belediye) ve dijital (sosyal medya grupları) kanalları arasındaki geçişliliği tartışarak yerel politika önerileri geliştirmek.

Literatür taraması

Güncel insan hakları ve yerli halklar raporları, Rusya'da "Kuzey'in, Sibiry'nin ve Uzak Doğu'nun Az Nüfuslu Yerli Halkları" kategorisinin anayasal ve yasal düzeyde tanımlandığını, fakat Önceden, Özgür ve Bilgilendirilmiş Onam (FPIC) ilkesinin mevzuatta yer almadığını vurgular. Bu durum, toprak-kaynak yönetimi ve kültürel/ dilsel haklar söz konusu olduğunda merkezileşmiş karar alma ve uygulama ile yerel topluluk beklentileri arasında gerilimler üretmektedir (IWGIA, 2024). Benzer biçimde Minority Rights Group değerlendirmeleri, azınlık/yerli grupların haklarının yasal statü-uygulama aralığında erozyona uğrayabildiğini ve bu erozyonun en görünür olduğu alanlardan birinin dil ve eğitim olduğunu belirtir (Minority Rights Group, 2023). Bu kurumsal arka plan, Sibiry Tatarlarının dilsel/kültürel süreklilik arayışlarını anlamada temel bir bağlam sağlar.

2010'ların ikinci yarısında, özellikle 2018'de Devlet Duması'nda kabul edilen düzenlemelerle cumhuriyet ve yerel dillerin öğretimi zorunluluktan "gönüllülüğe" çevrilmiştir (Zamyatin, 2018). Politik söylem, seçme hakkını bireye bıraktığı iddiasıyla bu dönüşümü meşrulaştırırken, alandaki araştırmalar bunun fiiliyatta Rusçanın tekilleştirici rolünü güçlendiren bir yeniden ölçekleme olduğunu göstermektedir. Söz konusu değişim; (i) yerel dillerin haftalık ders saatlerinde azalma, (ii) okul içi kurumsal dayanakların zayıflaması ve (iii) dil aktarımının hane içi/serbest etkinlik alanına itilmesi gibi sonuçlar doğurmuştur (Arutyunova ve Zamyatin, 2021, s. 850). Yerli halkların eğitimi üzerine yapılan karşılaştırmalı bir çalışma da ayrımcılıkta görece azalmaya karşın eğitim sisteminin asimilatif eğilimlerinin sürdüğünü ve bu nedenle dil-kimlik bağının okul dışı mecralara kaydığını göstermektedir (Khanolainen, Edwards & Aikio-Puoskari, 2022, s. 1204).

Bu politika seyrinin Sibiry Tatarları gibi bölgesel statüye sahip olmayan topluluklar için iki yönlü etkisi öne çıkmaktadır: kentsel alanlarda Rusça normlarının pekişmesi, kırsal alanlarda ise kültürel yeniden üretim için yerel kurumsal odaklara (köy, cami, kültür evi) daha fazla yük binmesi.

2010'lar ve 2020'lerde genç kuşaklar için internet ve sosyal ağ birincil bilgi-norm kaynağına dönüşmüştür. Geniş örneklemlerle bir çalışma, gençlerin haber ve fikir oluşturma süreçlerinde internetin baskınlığını göstermekte, çevrimiçi mecraların algı inşası ve öz-sunum mekanizmalarıyla kültürel yönelimleri biçimlendirdiğini ortaya koymaktadır (Mukhaev, 2021). Dil ideolojileri üzerine güncel bulgular ise, Rusça dışındaki dillere yönelik tutumların olumsuzlaşabildiğini, bu durumun kamusal görünürlükte azalma ve dil değişimi ile sonuçlandığını belirtmektedir (Nam & Fedorova, 2023, s. 102). İki bulgu birlikte okunduğunda, popüler kültür ve

dijital medya tüketiminin asimilasyon süreçlerini hızlandıran bir çekim alanı ürettiği ve azınlık dillerinin kamusal mecralardaki dolaşımını daralttığı anlaşılır.

Sibiryalı Tatarlarına ilişkin son dönemde literatür, özellikle dilsel süreklilik ile Rusçaya yönelim arasındaki gerilime odaklanır. 2021 tarihli bir makale, topluluğun “ana dili koruma mı, kaybetme mi” ikileminde kritik bir eşikte olduğunu ve tarihsel birikimin giderek zayıfladığını vurgular (Kvashnin & Bakiyeva, 2021, s. 145). Bölgesel çalışmalar, etnokültürel geleneklerin kopuşuna rağmen kırsal yerleşimlerin kültürel canlılığı korumada belirleyici işlevler üstlendiğini, fakat kentleşme ve dijitalleşmenin melez kimlik ve dilsel kaymayı hızlandırabildiğini gösterir (Surmetova, 2022, s. 91; Kovalchuk, 2024, s. 16). Antroponimi ve ad verme pratikleri gibi mikro düzey kültürel göstergeler üzerinden yapılan çalışmalar da modernleşme ve etkileşim süreçlerinin Sibiryalı Tatarları arasında kültürel dönüşümü görünür kıldığını ortaya koymaktadır (Lukieva, 2016, s. 185).

Siyasal temsil ve katılım tartışmalarını, yalnızca seçimler yoluyla “temsilci seçme” eksenine indirgemeyen kuramsal literatür, özellikle etnik azınlıklar söz konusu olduğunda “etkili katılımın” çok kanallı ve süreç odaklı biçimde düşünülmesi gerektiğini vurgular. Mansbridge’in temsil tipolojisi bu noktada işe yarar: “vaat temsili” (promissory) dışındaki “öngörücü”, “jireoskopik” ve “vekâleten/yerine” (surrogate) temsil biçimleri, klasik seçim-hesap verebilirlik ölçütleriyle tam örtüşmese de her biri ayrı normatif değerlendirme ölçütleri üretir ve temsilin hangi kanallar üzerinden “etki” doğurduğunu tartışmayı mümkün kılar (Mansbridge, 2003, s. 515). Bu çerçevede, azınlıkların siyasal varlığını yalnızca parlamentodaki sandalye sayısına değil; yerel/ulusal karar süreçlerine erişim, gündem kurma ve politika tasarımına katkı gibi daha geniş “katılım çıktıları”na bağlayan karşılaştırmalı bir tartışma zemini sunar.

Bu yaklaşım, özellikle danışma-istişare mekanizmaları ve yerel düzeyde katılımın kurumsallaştırılmasıyla somutlaşır. Lund Tavsiyeleri, devletin azınlıkların bölgesel ve yerel düzeylerde katılımını artıracak önlemler almasını; yerel karar süreçlerinin şeffaf ve erişilebilir kılınmasını önerir (OSCE HCNM, 1999, s. 10). Aynı metin, “danışma/istişare organlarının” yalnızca sembolik yapılar değil, karar alıcılarla azınlık grupları arasında sürekli bir arayüz olarak tasarlanmasını; bu organların azınlık temsilcileri ve uzmanlardan oluşmasını, yeterli kaynakla desteklenmesini ve karar alıcılarca ciddiyetle dikkate alınmasını vurgular (OSCE HCNM, 1999, s. 26). Venice Commission’un “The participation of minorities in public life” derlemesi de karşılaştırmalı deneyimlerden hareketle, azınlık konseyleri ve benzeri diyalog mekanizmalarının kimi durumlarda parlamenter temsilden daha doğrudan etki üretebildiğini; ancak bunların seçilmiş temsili “tamamlaması”, onun yerine geçmemesi gerektiğini belirtir (Venice Commission, 2011, s. 53; s. 66). Bu hat, etnopolitik rekabetin seçimlerde çoğu kez “grup temsili” üzerinden kurulduğunu gösteren çalışmalarla birlikte okunduğunda daha da anlam kazanır: Chandra, patronaj-demokrasilerinde seçmenlerin partileri program karşılaştırmasından ziyade “eş-etnik temsil yoğunluğu” üzerinden değerlendirebildiğini ve bunun siyasal rekabeti temsil/katılım mekanizmaları etrafında yeniden şekillendirdiğini tartışır (Chandra, 2004, s. 1-2). Dolayısıyla makalede, yerel siyasal katılım-temsil-danışma mekanizmalarını birlikte ele alan bu kuramsal damar (seçimsel temsil + danışma kurumları + süreç tasarımı) genişletilerek karşılaştırmalı etnopolitik literatüre daha doğrudan bir katkı kurulabilir.

Bu bulgular, Tomsk odaklı saha verilerinin işaret ettiği üç eğilimle uyumludur: (i) genç kuşaklarda ana dile yeterlik ve kullanımın düşmesi; (ii) dinî-millî etkinliklerin yaşlı kuşaklara sıkışması; (iii) dernek/cami/kültür evi gibi yerel kurumların kültürel yeniden üretimde “son savunma hattı” olarak öne çıkması. İzleyen bölümlerde, bu eğilimler siyasal katılım (yerel yönetimle temas, STK üyeliği, çevrimiçi katılım) boyutuyla birlikte tartışılacaktır.

Milliyetçilik, Ruslaştırma ve yurttaşlık kimliği

Bu çalışmada kullanılan “Rusçalaştırma/Ruslaştırma” kavramı, literatürde “Russification” olarak adlandırılan, yalnızca Rusçanın yaygınlaştırılmasına indirgenemeyen daha geniş bir “kamusal alanı Rusça merkezli kurumsal pratiklerle yeniden kurma” sürecine işaret eder. Smith’in vurguladığı gibi kavramın dar anlamı, devletin azınlık topluluklara Rusçayı zorlayıcı biçimde dayatması ve bunun etnik hiyerarşi üretmesidir. Geniş anlamı ise Rusçanın, devletin idari-siyasal bütünleşmesinde bir güç ve yönetim merkezi olarak konumlanmasıdır. Bu ayırım, Rusya bağlamında dil politikalarının yalnız “öğretim dili/konuşma dili” tartışması olmadığını; eğitim, bürokrasi, kamusal meşruiyet ve “makbul yurttaş” tarifinin aynı anda yeniden üretildiği bir çerçeveye bağlandığını göstermesi bakımından önemlidir (Smith, 2012, ss. 62–66). Postkolonyal tartışmalar, sömürge döneminde dayatılan ideolojik-kurumsal izlerin dekolonizasyon sonrasında da sürdüğünü ve kimlik arayışını kuşaklar boyunca kalıcılaştırabildiğini vurgular (Taşçı, 2024, ss. 122–123).

Milliyetçilik literatürü, dilin ulusal aidiyetin kurulmasında merkezi bir unsur olduğunu kabul etmekle birlikte, dilin tek başına ulus-inşa için yeterli olmadığını, bunun iletişim rejimleri, eğitim kurumsallığı ve kültürel standartlaşma gibi geniş ölçekli mekanizmalarla birlikte işlediğini gösterir. Anderson, ulusal tahayyülün yaygınlaşmasında basılı dolaşımın ve basılı yayın dillerinin farklı yerellikleri ortak bir anlam evrenine bağlayarak toplumsal eşzamanlılık duygusu ürettiğini vurgular. Bu, dilin etkisini ancak belirli iletişim altyapıları ve dolaşım ağları içinde kazandığını ima eder (Anderson, 2006, ss. 36–44). Benzer biçimde Gellner, modern ulusçuluğu “yüksek kültür”ün (standardizasyon, eğitim, yazın) kitlelere taşınmasıyla ilişkilendirir. Dilin milliyetçileştirici gücü, esasen zorunlu eğitim ve onu mümkün kılan siyasal ve kurumsal altyapı sayesinde ortaya çıkar (Gellner, 1983, s. 51). Bu nedenle, yalnız dil politikasına odaklanan açıklamalar, milliyetçi dönüşümün kurumsal boyutlarını (eğitim düzeni, resmî alan normları, yurttaşlık hiyerarşisi) görünmez kılma riski taşır (Anderson, 2006, ss. 43–44). Milliyetçi söylem, toplumsal dünyayı “biz/onlar” ikiliği üzerinden kurarken “biz”i ahlaki olarak ayrıcalıklı hale getirip “ötekileri” doğası gereği “kötü” ya da “aşağı” görmeye yatkın bir çerçeve üretebilir (Yağmurlu ve Alkan, 2025, s. 17).

Post-Sovyet Rusya’da ulus-inşa tartışmasının merkezinde, etno-kültürel “Rus”u ima eden *russkiy/russkie* ile yurttaşlık aidiyetini ima eden *rossiiskiy/rossiyane* ayrımı yer alır. Shevel, 1990’lardan Medvedev dönemine uzanan süreçte Rus ulus-inşasının birden fazla, birbiriyle gerilimli gündem taşıdığını, “kimin ‘biz’ sayıldığı” sorusunun bu ikilik yüzünden sürekli çelişkiler ürettiğini ve devletin zaman zaman bu sınırları bilinçli biçimde muğlak bıraktığını gösterir (Shevel, 2011, ss. 189–191). Blakkisrud da *Rossiyskaya Sovetskaya Federativnaya Sotsialisticheskaya Respublika*’nın (Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti) adlandırılmasındaki “*rossiyskaya*” vurgusunun (etnik değil, devlet-merkezli) tarihsel mirasına dikkat çekerek, 1991 sonrası dönemde Kremlin’in ulusal kimlik tanımında giderek daha “*russkiy*” merkezli bir eksene kayarken, aynı anda çok uluslu federasyon iddiası nedeniyle “*Russianness*” sınırlarını kasıtlı olarak belirsiz tuttuğunu belirtir (Blakkisrud, 2022, s. 1; s. 11). Bu çerçeve, “*rossiyane*” üst kimliğinin yerel siyasette kapsayıcı bir söylem olarak işlev görürken, etno-kültürel çekirdeğin (*russkiy*) sembolik ve kurumsal düzeyde ayrıcalıklı konumunun azınlıkların temsil/katılım tecrübelerinde nasıl bir “eşitlik söylemi–hiyerarşi pratiği” gerilimi üretebileceğini analiz etmeyi mümkün kılar (Shevel, 2011, ss. 189–191; Blakkisrud, 2022, s. 11).

Yöntem

Tasarım ve saha: Bu çalışma, Mayıs–Temmuz 2025 döneminde Tomsk ve çevresinde üç ay süren nitel saha araştırmasına dayanmaktadır. Amaç, Sibiryaya Tatarlarının kimlik–kültür ile siyasal katılım ilişkisini bağlamsal olarak anlamlandırmaktır.

Örnekleme ve veri toplama: Veri toplama temel olarak yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakatlar ile yürütülmüştür. Amaçlı örnekleme ile farklı yaş ve meslek gruplarından yaklaşık 25 Sibiryaya Tatarı seçilmiştir (yaş aralığı 19–81 olan topluluk temsilcileri, akademisyenler, öğrenciler, gazeteciler, emekliler, politik aktörler ve aktivistler). Görüşmeler, kimlik, kültürel pratikler, dil kullanımı ve siyasal katılım temalarına odaklanmıştır. Mülakatlar iznli olarak kayda alınmış, deşifre edilmiş ve kontrol edilmiştir. Kuramsal/doğrulayıcı doygunluk gözlemlendikten sonra saha kapanışı yapılmıştır. Bu çalışmada yalnızca araştırma soruları ile doğrudan ilişkili ve niteliksel olarak kayda değer yanıtlar işlenmiştir.

Üçleme ve veri bütünlüğü: Mülakat verileri, doküman analizi (resmî belgeler, yerel basın, STK raporları) ve doğrudan gözlemler ile üçgenlenmiştir. Bulgular, saha notları ve yerel dokümanlarla çapraz kontrol edilmiştir.

Analiz yaklaşımı: Veriler tematik içerik analizi ile çözümlenmiştir. Hibrit kodlama benimsenmiştir: literatürden türetilen ön-kodlar (kimlik ifadesi, dil/kod değiştirme, dinî–ritüel pratik, kurumsal temas, katılım biçimleri ve engeller/kolaylaştırıcılar, kuşak farkı, mekân) saha sırasında ortaya çıkan kodlarla birlikte iteratif olarak güncellenmiştir. Analiz manuel yürütülmüş, yazılım kullanılmamasından doğabilecek izlenebilirlik riskleri kod kitabı sürümleri, tema haritası ve örnek kodlanmış pasajların arşivlenmesiyle giderilmiştir.

Etik ve izinler: Katılımcılardan aydınlatılmış onam alınmıştır. Kişisel veriler anonimleştirilmiş, bağlamsal tanımlayıcılar sınırlı tutulmuştur. Araştırma tasarımı, etik ve izin süreçleri (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Etik Kurulu'nun 21.03.2025 tarih ve 53/82 sayılı kararı), proje başvurusunda tanımlanan parametre ve yöntemle uyumlu yürütülmüştür. Bu çalışmada tüm mülakatlar bilgilendirilmiş onamla yürütülmüş; katılımcı mahremiyetini korumak için yalnızca adının görünmesini istemeyenler anonimleştirilmiş, doğrudan tanınma riski olan alıntılarda baş harfleri kullanılmıştır.

Sınırlılıklar: Bulgular Tomsk ve çevresi (Sibiryaya) bağlamı ile sınırlıdır. Yazılımsız analiz nedeniyle ileri düzey sorgu otomasyonları kullanılmamıştır. Ancak denetim izi, çift kodlama ve ek materyallerle şeffaflık ve denetlenebilirlik güçlendirilmiştir.

Tarihsel çerçevede Sibiryaya Tatarları

Tatarlar, Kırım hariç tutulduğunda yaklaşık 5,5 milyonluk nüfuslarıyla Rusya'daki en büyük ikinci etnik topluluktur. Tarihsel ve coğrafi ölçütlere göre Volga–Ural Tatarları, Sibiryaya Tatarları ve Astrahan Tatarları biçiminde sınıflandırılmaktadır. “Tatar” etnonimi 6–9. yüzyıllarda Türk ve Moğol boyları arasında kullanılmaya başlamış, Rus kaynaklarında uzun süre Asyalı, Türk ve Müslüman halkları kapsayan şemsiye bir terim olarak yer almıştır. Altın Orda dönemi ve sonrasında oluşan siyasal–kültürel dönüşümlerle birlikte “Tatar” adı yaygın bir üst kimlik olarak yerleşmiştir (Ertin, 2016, s. 699–701).

Rusya Federasyonu'nun doğusunda yer alan Sibiryaya Federal Bölgesi, Altay, Tuva ve Hakasya cumhuriyetleri ile Altay, Krasnoyarsk, İrkutsk, Kemerovo, Novosibirsk, Omsk ve Tomsk oblastlarını kapsayan geniş bir coğrafyayı içermektedir. Bölgede Rus çoğunluğun yanı sıra Yakut/Saha, Tuva, Altay, Hakas toplulukları ve Tatarlar gibi Türk kökenli gruplar yaşamaktadır (sfo.gov.ru). Sibiryaya'daki etnik mozaik; tarihsel göçler, politik baskılar, yerleşim rejimleri ve Sovyet dönemi kolektifleştirme

uygulamalarının etkisiyle şekillenmiş, geleneksel geçim biçimleri modernleşme ve sanayileşme baskılarıyla önemli dönüşümler geçirmiştir (Akbaş, 2024, s. 174–178).

Sibirya Tatarlarının kültürel dünyası, kökleri 15. yüzyıla uzanan ve yerli Sibir topluluklarının mirasıyla Türk ve Moğol–Tatar geleneklerinin iç içe geçtiği çoğul bir birikimi yansıtır. Bu tarihsel etkileşim, Altın Orda'nın çözülmesini izleyen dönemde Sibirya Hanlığı çatısı ve Büyük Tümen çevresindeki beylik düzenleriyle kurumsallaşmış; günümüzde Sibirya Tatarları Tomsk, Tobol–İrtiş ve Baraba gibi alt gruplar halinde anılmaktadır (Surmetova, 2022, s. 91).

İslam'ın bölgeye gelişi 14. yüzyılda din adamlarının tebliğ faaliyetleriyle ilişkilendirilmekte; Sufi gelenek (özellikle Nakşibendilik) etkili olurken, senkretik inanç örüntülerinin sürekliliği eski pagan unsurların da rolünü göstermektedir. Sibirya Tatar sözlü geleneğinde Tsontay Mergen gibi mitolojik anlatıların bulunması bu sürekliliğe işaret eder (Sayfulina ve diğerleri, 2013, s. 495). On sekizinci yüzyıldan yirminci yüzyıla uzanan dönemde âlimler ve imamlar dinî rehberliğin yanında eğitsel işlevler üstlenmiş; dinî alan resmî denetim ve dönemsel kısıtlamalarla çevrelenirken cemaat önderlerinin hareket alanı daralmıştır (Bakiyeva, 2003, s. 137–140).

On dokuzuncu yüzyılda Hristiyanlaştırma politikaları, yirminci yüzyılın ilk yarısında ise Sovyet eğitim ve kolektifleştirme uygulamaları kimlik dokusunda belirgin kırılmalar yaratmıştır. Müslüman cemaatlerin parçalanması, dinî kimliğin kamusal görünürlüğünün sınırlandırılması ve ateizm politikalarının kurumsal baskısı, toplumsal yaşam üzerinde kalıcı etkiler üretmiştir. 1930'lar kolektifleştirmesi ve savaş yıllarının demografik-ekonomik yükleri toplumsal yapıyı dönüştürmüş; folklor unsurları kültürel devamlılığın taşıyıcıları hâline gelmiştir. Buna karşın savaş sonrasında eğitimde Rusçalaştırmanın hız kazanması, genç kuşaklarda asimilasyon ve kimliğe duygusal mesafe gibi eğilimleri güçlendirmiştir (Gilyazov, 2015, ss. 11–17).

Tomilov'un Batı Sibirya'daki Türk dilli topluluklara ilişkin sınıflandırması, Sibirya Tatar kimliğinin güncel çok katmanlı yapısını anlamaya yardımcı olur. 16.–20. yüzyıllar boyunca Tobol–İrtiş, Baraba ve Tom–Ob havzalarındaki alt gruplar arasında akrabalık, komşuluk ve kültürel alışveriş yoğunlaşmış; bu etkileşimler Sibirya Tatarlarını tekil bir ulus olmaktan ziyade Volga–Ural Tatarlarıyla bağ kuran daha geniş bir meta-etnik cemaatin parçası hâline getirirken yerel alt kimlikleri de canlı tutmuştur. Aynı dönemde Ruslar ve diğer halklarla geçişkenlik artmış; dinsel–kültürel alan ile etno-dilsel alan kısmen çakışsa da farklı genişliklerde biçimlenmiştir. Bu tarihsel örüntü, güncel Sibirya Tatar kimliğinin yerel alt gruplar–Sibirya ölçeği–Tatar cemaati katmanlarında sürdüğünü ve kültürel yapının melez/bağlantısal bir karakter taşıdığını göstermektedir (Tomilov, 2000, ss. 229–231).

Günümüzde Sibirya Tatarları, kimliği ve kültürü

Tomsk ve çevresinde yürütülen alan çalışmaları, günümüzde Sibirya Tatarlarının kimlik ve kültürünün şehirleşme ve Rusçalaşma baskıları altında farklı yönlerde yeniden biçimlendiğini göstermektedir. 100 aile ve 799 kişi üzerinden derlenen veriler, kentte resmî kullanım için Rusça ad benimseme oranlarının köylere kıyasla yaklaşık dört kat daha yüksek seyrettiğini, ayrıca kadınların erkeklere göre Rusça isimlere geçişte belirgin biçimde daha eğilimli olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı veri seti, pek çok hanede resmî (Rusça) ve topluluk içi (Tatarca) olmak üzere “çift ad” kullanımının yaygınlığını köylerde dinî pratiğin daha görünür, kentte ise özellikle genç kuşakta daha zayıf olduğunu da işaret etmektedir. Araştırmacılar, ad tercihlerindeki bu kaymanın dilsel ve kültürel alanlarda süren Rusçalaşmanın güvenilir bir göstergesi olarak okunabileceğini vurgulamaktadır (Lawson & Zavyalova, 2008, ss. 642–645).

Günümüzde Sibirya Tatar kimliği ve kültürü, Batı Sibirya'daki alt kollar (Tobol-İrtiş, Baraba, Tom-Ob hattı) arasında tarihsel olarak oluşan çok katmanlı yapı ile II. Dünya Savaşı ve sonrasında yarattığı demografik, idari ve kültürel dönüşümlerin birikimli etkisi altında şekillenmektedir. Savaş yıllarında mobilizasyon ve yer değiştirmelerin artması, merkezî idari pratiklerin güçlenmesi, buna karşılık yerel toplulukların dil, ritüel, aile ve cemaat kurumları üzerinden süreklilik üretmesi, eğitim ve şehirleşme ekseninde Rusçalaşma baskısının toplumsal görünümü dönüştürmesi, bugünkü Sibirya Tatar kimliğini çoğul bir kompozisyon hâline getirmektedir. Bu kompozisyon, yerel alt-kimliklerin canlılığını, daha geniş Tatar topluluğuyla bağları ve modernleşme/merkezîleşme süreçlerinin etkilerini birlikte taşımaktadır (Şahin, 2016, ss. 70-74).

Saha görüşmelerinde katılımcı İldus Altynbaev (65, emekli işçi), kültürel dönüşümün yalnızca Sovyet sonrası döneme özgü olmadığını, belirleyici kırılmanın Sovyet yıllarında Tatarca eğitimden vazgeçilmesi ve tüm derslerin Rusçaya geçirilmesiyle başladığını vurgulamaktadır. Ona göre yabancı dil olarak İngilizce/Fransızca okutulurken Tatarca aile içi gündelik iletişimle sınırlı kalmış, edebî/kültürel dil tedricen kullanım dışına itilmiştir (Kişisel iletişim, 29 Mayıs 2025). Bu anlatı, 2010'lar sonrasında yerel dillerin öğretiminde "gönüllülük" ilkesine geçişle okul içi kurumsal dayanakların daha da zayıfladığını gösteren literatürle uyumludur (Arutyunova & Zamyatin, 2021, s. 849). Dilin kamusal görünürlüğündeki daralma, genç kuşakta Rusça normlarının pekişmesi ve "öteki dillere" yönelik olumsuz tutumların güçlenmesi bulgularıyla da örtüşmektedir (Nam & Fedorova, 2023, s. 104).

Naliçnikov Müzesi Müdürü İdris Muhutdinov, "Sibirya Tatarı olmak"tan ne anladığı sorusuna, kimliği gündelik dindarlık, kuşaklara saygı ve ritüellerin eksiksiz uygulanması etrafında tanımlayarak yanıt vermiştir. Geleneklerin "kanda" olduğuna, camiye devam, sigara ve alkolden uzak durma, büyüklere saygı, defin adabı, namaz, abdest gibi dinî pratiklerin yanı sıra aile/mahalli ritüellerin özenle sürdürülmesine vurgu yapmaktadır (Kişisel iletişim, 7 Haziran 2025). Bu anlatı, Sibirya Tatar kimliğinin kamusal kurumlar kadar aile, cami ve mahalli ritüel alanları üzerinden yeniden üretildiğini, dilsel erozyon ve eğitimdeki kurumsal zayıflamaya rağmen etik-dinî normların kimlikte bir "iskelet" işlevi gördüğünü göstermektedir. Bulgular, 2010'lar sonrasında okul içi desteklerin gerilemesiyle kültürel aktarımın okul dışı (cami-kültür evi-aile) mecralara kaydığını dair literatürle uyumludur (Arutyunova & Zamyatin, 2021, s. 850; Surmetova, 2022, s. 92; Khanolainen, Edwards & Aikio-Puoskari, 2022, s. 1205).

Muhutdinov, kuşaklar arasında kimlik algısının da belirgin biçimde ayrıştığını ifade etmektedir. Kendi kuşağı "büyüklerimize saygı, birbirine saygı, dinî-ahlaki normlara bağlılık" gibi değerlerle sosyalleşmişken, gençlerin bu normlara daha gevşek yaklaştığını ve "kendilerine özgü" bir yönelim sergilediğini belirtir: "Genç nesil bizden bütünüyle farklı... öncekiler birbirine ve büyüklere daha saygılıydı. Bugün gençler kimi zaman tartışabiliyor, içebiliyor... gençler bambaşka... Bizim gibi olmazlar..." (Kişisel iletişim, 7 Haziran 2025). Bu gözlem, genç kuşaklarda medya-popüler kültür tüketiminin norm ve kimlik tercihlerinde başat hale gelmesine, dil ve kimliğe ilişkin kamusal tutumların daha Rusça merkezli bir çerçeveye yakınsamasına ve kültürel aktarım yükünün okul dışı mecralara kaymasına ilişkin bulgularla tutarlıdır.

Aynı zamanda Muhutdinov, Sovyet sonrası dönemde Sibirya Tatar kültüründe gözlenen en belirgin değişimin "kurumsal alanın yeniden açılması" olduğunu vurgular: perestroyka sonrasında kırsal yerleşimlerde camilerin yeniden faaliyete geçmesi, Tatar kültür merkezlerinin açılması, bu mekânlarda Tatarca sohbet, müzik dinleme, kurs ve topluluk etkinliklerine katılım imkânlarının artması ve Kazan başta olmak üzere farklı bölgelerden Tatar topluluklarının konser/ansambl ziyaretlerinin sıklaşması kültürel canlanma algısını güçlendirmiştir (Kişisel iletişim, 7 Haziran 2025). Bu anlatı, Sovyet sonrası dinî-kültürel canlanmanın yerel kurumlar üzerinden yürüdüğüne

ve kültürel aktarımın cami-kültür evi-dernek ekseninde yoğunlaştığına işaret eden çalışmaları desteklemektedir.

Tomsk Bölge Duma Başkanı **Rişat Raifovich Gabdulganiev** (Kişisel iletişim, 12 Haziran 2025), "Kendinizi nasıl tanımlıyorsunuz? Kimliğinizin hangi yönleri sizin için en önemlidir?" sorusuna şu şekilde cevap vermiştir:

"Öncelikle kendimi Rusya Federasyonu'nun bir vatandaşı olarak tanımlıyorum. Ülkemiz çok uluslu bir yapıya sahip; farklı milletlerden insanlarla kurulan çok kültürlü ilişkiler, bugün Rusya'nın birçok halkın birlikte yaşadığı bir devlet olmasının temelidir. Bu yüzden bizler, her şeyden önce 'Rusyalı/rossiyane' kimliğiyle kendimizi iyi anlıyor ve ortak bir zeminde buluşuyoruz. Bununla birlikte, Tatar köklerim benim için çok değerlidir; elbette Tatarım. Ailem, halkımızın geleneklerini yüzyılı aşkın süredir korur. Aile tarihimi iyi bilirim; birkaç kuşaktır ev içinde Tatarca konuşmak bizim için yerleşik bir pratiktir. Bizi büyüten babaannemiz, çocukluğumuzda namaz kıldırır, doğru ifadeleri öğretirdi—Sovyet döneminde büyümemize rağmen. Halkımızın Uraza Bayramı (Ramazan Bayramı) ve Kurban Bayramı gibi gelenekleri her zaman gözetildi; babaannemiz buna özen gösterirdi, biz de bu bayramların anlamını biliriz. Belki çok dindar sayılmayız, ama halkımızın geleneklerini ve bayramlarını tanır, uygularız. Ayrıca vefat edenlerin anısını yâd etme ve cenaze ritüellerini doğru şekilde yerine getirme usullerini de biliriz. Büyük bayram günlerinde bir araya gelip görüşür, Tatar topluluğuna aidiyetimizi yeniden vurgularız."

Bu ifade, sivil rossiyane üst kimliğinin meşruiyet üretiminde birincil çerçeveye yerleştirildiğini ve etno-kültürel katmanın ise daha çok aile içi dil ve ritüeller yoluyla özel alanda sürdürüldüğünü göstermektedir. Siyasetçi kimliği itibarıyla Gabdulganiev'in entegratif, çatışmasız ve parti üstü bir söylemi tercih etmesi, geniş seçmen koalisyonu kurma ihtiyacıyla uyumludur. Bu strateji, kamusal alanda etnik işaretlemenin dozunu düşürürken, topluluk içi sembolik sürekliliği ev-ritüel eksenine kaydırmaktadır. Gabdulganiev'in yanıtı, Sibiry Tatar kimliğinin "çok katmanlı" yapısını net biçimde gösterir: birincil katman olarak sivil/üst kimliği "rossiyane" (Rusya Federasyonu vatandaşı) vurgulaması çok-uluslu devlet söylemiyle uyumludur. Bununla birlikte etnik-kültürel Tatar aidiyeti, özellikle ev içi Tatarca kullanım ve bayram/cenaze ritüelleri gibi pratiklerle "gündelik milliyetçilik" düzeyinde yeniden yorumlanabilir. Dindarlığın "ılımlı" ve pratik odaklı tarif edilmesi, post-Sovyet dönemde görülen dinî-kültürel canlanmanın bireysel doktrinden çok topluluk ritüelleri ve aile içi aktarım üzerinden yürüdüğünü düşündürmektedir. Evde Tatarcanın "yerleşik pratik" olarak sürmesi, kamusal alanda Rusçanın norm olduğu bağlamda çift dilliliğin tipik bir formuna ve kimliğin dil-ritüel omurgasına işaret eder.

Sibiry Tatar halkının tanınan şahsiyetlerinden gazeteci **Elena Safiullina** (Kişisel iletişim, 15 Mayıs 2025) ise Sibiry Tatar kimliğinin dönüşümü ve asimilasyon süreçleri konusunda şunları belirtmiştir:

"Şüphesiz Sovyet sonrası dönemde Sibiry Tatar kimliği bir dönüşüm geçirdi. Tomsk Tatarlarının tüm grupları için en önemli görev, ulusal benliklerini korumaktı. Tomsk bölgesinde (Çernaya Reçka, Tahtamışevo, Kazanka, Eyuştta) yoğun olarak yaşayan Tatar köylerine, diğer milletlerden büyük gruplar yerleşmeye başladı. Örneğin, 1970'lerin ortalarında Tom sovhozunun kurulmasıyla Çernaya Reçka'da yaklaşık 20 farklı etnik grubun temsilcileri ortaya çıktı. En kalabalık olanlar Almanlar ve Ruslardı. 1956'da okullarda ana dil eğitimi durdurulunca, Tatar dili önce günlük yaşamla sınırlı kaldı, ardından aktif bir şekilde kullanımdan çıkmaya başladı. Bu koşullarda en önemli ve baskın unsur din oldu. Aile gelenekleri sayesinde bu Tatar grubu kimliğini kaybetmekten kurtuldu."

Bu anlatı, demografik karışma ile ana dil eğitiminin kurumsal zayıflaması arasındaki eşzamanlı etkileşimi görünür kılmakta ve dil aktarımının aile ile dinî pratiklere kaydığını göstermektedir. Böylece kimliğin kamusal taşıyıcıları zayıflarken, ev/ritüel merkezli bir tutunma hattı ön plana çıkmıştır. Safiullina'nın gazeteci perspektifi, sahadan gelen çoklu tanıklıkları derleyerek mekanizma zincirini (kurumsal geri çekilme → dilde daralma → din/ritüelle telafi) berraklaştırmaktadır. Bu değerlendirme, Sovyet sonrası dönemde Sibiryaya Tatarlarının kimlik mücadelesinin demografik değişim, dil politikaları ve dinin koruyucu rolü etrafında örüldüğünü göstermektedir. 1970'lerde tarım işletmelerinin kurulmasıyla Tatar köylerine Rus ve Alman nüfusun yerleşmesi kültürel homojenliği zayıflatırken, 1956'da anadil eğitiminin kaldırılması Tatarcanın günlük kullanımdan çekilmesine ve nesiller arası aktarımın kırılmasına yol açmıştır. Buna karşın din ve aile gelenekleri, resmî politikalar karşısında bir direnç mekanizması oluşturarak kimliğin korunmasını sağlamıştır.

Tatar Kültür Merkezi Müdürü **Şamil Halitov** (Kişisel iletişim, 5 Mayıs 2025) "Sovyet sonrası dönemde Sibiryaya Tatar kimliği nasıl dönüştü? Onun korunmasında hangi unsurlar (dil, din, gelenek) daha önemlidir?" sorusuna şu şekilde cevap vermiştir:

"Sovyet sonrası dönemi birkaç sayfaya ayırmak mümkün. Son 30 yılın başında, bir tür ulusal bilinç uyanışı/aktivasyonu yaşandı. Bölgemizdeki Tatar nüfusunun meselelerini gündeme taşıyan aktivistler ortaya çıktı. Bu sayede Tomsk'ta Tatar Kültür Merkezi kuruldu; merkez, federal düzeyde korunan bir anıt yapı olan Tüccar Hamitov'un evinde faaliyet gösteriyor—üstelik bu tarihi bina da bir Tatar tarafından inşa edilmişti. Dinî hayatta da canlanma oldu. Sovyet döneminde Tatar Müslümanlarının ibadetlerini açıkça sürdürmesi, camiye gitmesi zordu; Tomsk'ta cami yoktu, Kur'an okuma dâhil pek çok ritüel evlerde icra edilirdi. Post-Sovyet yıllarda bu canlanma dalgasıyla birlikte Beyaz Cami ve Kızıl Cami (Cuma Mescidi) binaları topluluğun kullanımına verildi; bugün de faal ve Müslümanlar arasında rağbet görüyor. Bununla birlikte Sibiryadaki Tatar nüfusunun genel dinî pratiklere bağlılığı çok yüksek değildir. Bu, bilinçli bir uymamadan ziyade, tarihsel olarak katı dinî disiplinin yaygınlaşmamış olmasından kaynaklanır. Pratikleri daha çok yaşlı kuşak sürdürmüştür. Yine de son 5 yılda gözlemim şu: gençler, Tatartar dâhil, camilere daha sık gider oldu; Kur'an okuma, umre ve hac gibi ibadetler ile diğer dinî ritüellere katılım arttı."

Bu çerçeveye, kimlik canlanmasının öncelikle mekân ve kurum üzerinden (cami ve kültür merkezi) gerçekleştiğini ve ritüel katılımın özellikle gençlerde yeniden bir çekim merkezi hâline geldiğini düşündürmektedir. Halitov'un vurgu yaptığı 'kurumsal yeniden açılma', kimliğin gündelik üretimini yerel ağlar ve organizasyonel altyapı ile ilişkilendirmektedir. Seçim döngülerinde bu mekânların mobilizasyon düğümleri olarak işlev görmesi olasıdır. Ayrıca Halitov'un bu yanıtı, Sibiryaya Tatar kimliğinin Sovyet sonrası dönüşümünü üç ekseninde somutlaştırmaktadır:

1. Safhalı dönüşüm anlatısı: Son 30 yıl, sorunları görünür kılan yerel aktörlerin ortaya çıkışı ve kurumsallaşma (Tomsk Tatar Kültür Merkezi) ile açılan bir dönem olarak çerçeveselenir. Tarihî bir Tatar tüccarına ait anıtsal binanın seçimi, kimliğin kamusal görünürliğünde "mekânın sembolik rolünü" öne çıkarır.

2. Dinî alanın yeniden açılması: Sovyet dönemindeki ev içi ibadetten, post-Sovyet dönemde iki büyük caminin (Beyaz Cami, Kızıl Cami) aktif kullanıma geçmesine uzanan çizgi, kimliğin kurumsal dayanaklarının yeniden kurulduğunu gösterir. Genel dinî bağlılığın tarihsel olarak sınırlı olduğu vurgusu, buna rağmen gençlerde son dönemde ibadet ve cami temelli katılımın arttığı gözlemiyle dengelenmektedir.

3. Dil-din-gelenek hiyerarşisi: Perspektifte merkezde dil değil, kültürel kurumlar, dinî mekânlar ve ritüeller vardır. Kimliğin korunmasında "gelenek ve dinî pratikler" dilin açık

vurgusundan daha görünür bir rol üstlenmektedir. Bu, son dönemde gözlenen katılımla birlikte kimliğin “mekân+ritüel” ekseninde tahkim edildiğini düşündürür.

Halitov (Kişisel iletişim, 5 Mayıs 2025), Tatar gençliği hakkında yöneltilen “Genç kuşak Tatar kimliğini nasıl tanımlıyor? Geleneksel kùltür ile modernleşme arasında bir çatışma var mı?” sorusuna da şu şekilde cevap vermiştir:

“Ne yazık ki günümüz dünyasında *küreselleşme* ve *asimilasyon* süreçleri hızla ilerliyor ve bu, Tatar halkını da doğrudan etkiliyor. Elbette *anne-baba ile dede-ninenin* Tatar kùltürü ve geleneklerine bağlı kaldığı ailelerde bu miras çocuklara ve torunlara *aktarılmaya çalışılıyor*, bu tür örnekler var ve *umut verici*. Bununla birlikte önümüzde ciddi bir sorun bulunuyor: *Tatarca öğretiminin yaygın bir sisteminin olmaması*. Bu durum, ulusal kimliğin *en önemli unsuru* olan *anadilimizin* korunması açısından gerçek bir tehdit oluşturuyor. Tatar gençliğinin *öz-kimlik tanımı* ayrıca kaygı verici bir mesele. Günümüz gençleri kendilerini *Tatar* olarak nasıl konumlandırıyor? Bu gerçekten zor bir soru. Kendini Tatar halkıyla *açık biçimde özdeşleştiren* bir genç kesim var, ancak bunun *daha geniş* olmasını isteriz. Bu nedenle *yeni ve cazip bir ulusal kimlik modeli* oluşturmanın önemli olduğunu düşünüyorum: Tatar olmak yalnızca *geleneksel bir ödev* değil, aynı zamanda *çağdaş, çekici ve prestijli* bir tercih haline gelmeli.”

Beyan, genç kuşağın kimlik inşasını iki eksen üzerinden okuyor: (i) aile içi kùltürel aktarımın sürdürücülüğü ve (ii) kurumsal düzeyde *Tatarca eğitim altyapısının yetersizliği*. Katılımcı, kimliğin başat bileşeni olarak dili öne çıkarırken, küreselleşme/asimilasyon baskısı karşısında *pozitif bir kimlik çekim modeli* (prestij, moda, cazibe) öneriyor. Bu da gençliğin kimliğe gönüllü ve özendirici biçimde bağlanmasını hedefleyen kùltürel stratejiye işaret ediyor. Metin, çatışmayı “gelenek-modernleşme” dikotomisine indirgemek yerine, modernliğin araçlarını kullanarak *geleneksel aidiyeti yeniden paketleme* fikrini savunuyor. Ancak somut politika/uygulama araçları (okul içi/dışı dil programları, medya kampanyaları, kùltürel girişimlerin ölçeği) ve ölçülebilir göstergeler sunmuyor. Bu nedenle ifade, çalışmada algı ve öneri odaklı nitel bir gösterge olarak değerlendirilmeli. Gençlere yönelik somut program tasarımları ve katılım metrikleri ile desteklenerek üçleme yoluyla tamamlanmalıdır.

Sibiryâ Tatarlarının Kimlik ve Kùltür ekseninde Siyasal Katılım Davranışları

Rusya’da azınlıkların siyasal katılımını anlamak, rejimin “enformasyonel otokrasi” niteliğini hesaba katmayı gerektirmektedir: seçimler ve partiler kurumsal olarak sürdürülse de merkezî iktidarın medya denetimi, gündem yönetimi ve seçici baskı araçları rekabeti daraltmakta, bu da azınlık temsiline çoğu zaman sembolik/istişarî bir görünüm kazandırarak yerelde bürokratik filtreler ile elit aracılığına bağımlılığı artırmaktadır. Böyle bir mimaride azınlık aktörleri görünürlük ve çıkar temsili için kùltürel kurumlar, belediye-üstü danışma mekanizmaları ve lider arabuluculuğu gibi “sistem içi” kanallara yönelmekte, açık çatışma yerine uyumlu müzakere ve gündem daraltma stratejileri öne çıkmaktadır (Treisman, 2018, s. 22). Ampirik bulgular, etnik azınlıkların yoğun olduğu yerel birimlerde yüksek katılım ile iktidar partisi lehine oy kümelenmesinin birlikte seyrettiğini ve bunun hem “idari kaynaklar” hem de sık dokulu yerel sosyal ağlarca kolaylaştırıldığını göstermektedir (Goodnow, Moser & Smith, 2014, ss. 24–26; Minaeva & Panov, 2023, s. 385). Yalnız müdahaleden ibaret olmayan, gerçek/kalıcı bir destek bileşeni de mevcuttur: bazı etnik bölgelerde Birleşik Rusya’ya yönelen doğal destek, merkez-bölge patronajı ve seçmen beklentileriyle beslenerek “sıcak noktalarda” yoğunlaşmaktadır (White, 2015, s. 543). Buna paralel olarak, azınlıkların katılım haklarını düzenleyen kurumsal kanallar (ör. ulusal-kùltürel özerklik şemaları) çoğu durumda danışma odaklı ve sınırlı etkiye sahip olduğundan, güçlü yerel ağlar katılımın asıl belirleyicisi hâline gelmektedir (Prina, 2017, s. 93). Bu genel örüntünün bölgesel

düzeydeki kanıtları, azınlık yoğun birimlerde seçimsel düzensizlik göstergelerinin ve iktidar partisi lehine oy kümelenmesinin anlamlı biçimde arttığını, etkinin özellikle siyaseten daha değişken Müslüman bölgelerde belirginleştiğini göstermektedir. Böylece “siyasal hâkimiyet sinyali” verme motivasyonu ile yerel eş-kökenli ağların mobilizasyon kapasitesi birleştiğinde, yönetilen katılım kalıpları güçlenmektedir (Goodnow, Moser & Smith, 2014, s. 24–26).

Etnik partilerin bulunmadığı bağlamda etnik STK'lar, azınlıkların kamusal-siyasal görünürlüğüne başlıca araçları olarak çalışmakta, temsil kapasiteleri örgütlerin kaynak gücüne, azınlığın yerel nüfus payına ve güçlü liderlerin varlığına göre değişmektedir. Çoğu durumda bu etkileşim, resmî kurumsal şemaların dışında enformel kanallar ve belediyelerle “birlikte-uygulama” pratikleri üzerinden ilerlemekte, ulusal düzeyde tartışılan interkültürelcilik yaklaşımı ise daha çok kent ölçeğinde karşılıklı uyum ve yatay etkileşimleri güçlendirme biçiminde anlam kazansa da azınlıkların yönetime etkin katılımı uygulamada sınırlı kalmaktadır (Borisova, Minaeva, Panov & Sulimov, 2021, s. 331; Pain & Fedyunin, 2020, ss. 130–132).

Bu kavramsal ve kurumsal çerçeve ışığında, söz konusu dinamiklerin Tomsk bağlamında nasıl tezahür ettiği, sahada gerçekleştirilen yirmiden fazla yarı yapılandırılmış mülakattan elde edilen nitel veriler üzerinden değerlendirilmiştir. Veriler, önceden belirlenmiş ve saha sırasında tümevarımsal olarak genişletilmiş bir kodlama şeması kullanılarak tematik içerik analiziyle çözümlenmiştir. Bu yaklaşım aracılığıyla, makro düzeyde betimlenen “yönetilen katılım ve ağ temelli mobilizasyon” örüntülerinin yerel koşullar tarafından hangi ölçüde aracılık edildiği ve Sibiryâ Tatarlarının siyasal katılım repertuarının hangi eksenlerde yoğunlaştığı ortaya konulmuştur.

Tomsk'taki Sibiryâ Tatar topluluğun önde gelen isimlerinden gazeteci Elena Safiullina (Kişisel iletişim, 15 Mayıs 2025) Sibiryâ Tatarlarının siyasal katılımı hakkında sorulan “Sibiryâ Tatarları yerel ve federal düzeyde siyasal süreçlere nasıl katılıyor? Seçimlerde etnik temsiliyet var mı? Aday gösterme stratejileri neler?” sorusuna şu cevabı vermiştir:

“Asgari düzeyde. Bölge yönetiminde ve güç/hükümet yapılarında Tatar temsiliyeti neredeyse yok. Tomsk Bölge Duması'nda 1 Tatar, Tomsk Şehir Duması'nda 1 Tatar var. Kamu Odası'nda da 1 kişi bulunuyor. Tomsk Tatarlarının Ulusal-Kültürel Özerkliği'nin başkanı Nail Majitov. Onun dışında temsiliyet anlamında çok zayıf kaldık.”

Katılımcının yanıtı, Sibiryâ Tatarlarının yerel düzeyde siyasal temsiliyetinin “asgari” olduğunu, Tomsk Bölge Duması'nda 1, Tomsk Şehir Duması'nda 1 ve Kamu Odası'nda (Tomsk Tatarlarının Ulusal-Kültürel Özerkliği başkanı Nail Majitov) 1 temsilci bulunduğunu belirterek somutlaştırmaktadır. Ancak veriler zaman damgası içermediği için güncelliği belirsizdir ve soru kapsamındaki “federal düzey” ile “aday gösterme stratejileri” unsurları yanıtızsız kalmıştır.

Tomsk Bölge Duması Başkanı Rişat Gabdulganiev (Kişisel iletişim, 1 Haziran 2025) “Sibiryâ Tatarlarının yerel ya da federal siyasetteki temsili hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusuna şu yanıtı vermiştir:

“Özellikle vurgulamak isterim: Ülkemizin çok uluslu yapısı gereği Tatar kökenliler de tüm Rusya vatandaşları gibi devletin hayatına aktif biçimde katılır. Toplumsal ve siyasal faaliyette “Tatar” ve “Tatar olmayan” diye bir ayırım yoktur—öncelikle hepimiz ülkemizin vatandaşlarıyız. Bugün de askerlerimiz, milliyet fark etmeksizin, “özel askerî operasyon” sırasında silah altında görevlerini yerine getiriyor; onlar Rusyalıdır (rossiyane) ve bu esastır. Temsiliyet konusuna gelince: Şu anda görüştüğünüz kişi Tatar kökenlidir; Tomsk Bölge Duması'na 25 yıldır seçilmekteyim ve 15 yıldır başkanlığını yürütüyorum. Bu süre içinde çok sayıda ödül ve onur nişanı aldım. Ancak hiçbir zaman

milliyetimi "ayrıcılık" bir şey olarak düşünmedim. Etnik kökenim Tatar olsa da ruhen öncelikle Rusyalıyım."

Görüşmeci, Tomsk Bölge Duması Başkanı sıfatıyla verdiği yanıtta siyasal temsiliyeti etnik kategori üzerinden değil vatandaşlık temelli bir çerçevede tanımlamakta, çok uluslu devlet vurgusunu öne çıkartarak "Tatar/Tatar olmayan" ayrımını reddetmektedir. Kendi siyasi kariyerini (25 yıldır seçilmesi ve 15 yıllık başkanlığı) örnek göstererek bireysel başarı ve liyakat eksenine işaret ederken, temsilin ölçütünü de bu eksende kurmaktadır. Bu söylem, yerel düzeyde kurumsal erişimin (uzun süreli seçilme ve kurumsal başkanlık) etnik aidiyetten bağımsız olarak mümkün olduğunu ima etmektedir.

Bununla birlikte Gabdulganiev "Sizce Rusya'nın federal yapısı ve etnik politikası Tatar kimliği ve haklarını nasıl etkiliyor?" şeklinde yöneltilen soruya da şu şekilde cevap vermiştir (Kişisel iletişim, 1 Haziran 2025):

"Bu soruyu, bu tür analizlerle profesyonel olarak ilgilenen uzmanlara yöneltmek daha doğru olur. Ben bir Tatar ve Rusya vatandaşı olarak şunu söyleyebilirim: Burada kendimizi rahat hissediyoruz; etnik kökenimiz, ülkenin tam haklara sahip vatandaşları olmamızın önünde hiçbir engel teşkil etmiyor. Özellikle vurgulamak isterim ki Tatarlar, Rusya'nın başat uluslarından biridir. Tataristan Cumhuriyeti, federal projelerde kilit bir rol oynar ve haklı olarak Rusya Federasyonu'nun bölgeleri arasında bir lider kabul edilir. Sibiryâ'da yaşıyor olsam da Tataristan'ın başarılarını gururla izliyorum: son derece modern altyapı, yalnızca spor müsabakaları değil, uluslararası düzeyde önemli forumların da düzenlenmesi... Tataristan; örnek bir kamu yönetimi, kaynakların akılcı kullanımı ve federal programların başarılı uygulanmasıyla öne çıkıyor. Cumhuriyetteki yaşam düzeyi ve vatandaşlara gösterilen özen en yüksek takdiri hak ediyor. Dikkat çekici olan, Tataristan'da farklı milletlerin uyum içinde yaşamasıdır. Doğal olarak, cumhuriyetimizin ülkenin önde gelen bölgeleri arasında yer almasından gurur duyuyoruz."

Yanıt, siyasal-etiketleyici tartışmayı uzmanlara havale eden ihtiyatlı bir girişle başlayıp, kişisel deneyimi üzerinden vatandaşlık temelli konfor ve eşitlik vurgusu yapmaktadır; ardından Tatar kimliği ve haklarının durumunu, Tataristan'ın kurumsal başarısı ve "örnek bölge" anlatısı üzerinden olumlu bir çerçeveye yerleştirir. Bu söylem, federal yapının olumlu etkilerini (programlar, altyapı, çokkültürlü uyum) öne çıkarırken, Sibiryâ'daki Tatarların yerel hak pratikleri, olası kısıtlar/meکانizmalar (eğitim, dil kullanımı, temsil) ve somut politika araçlarına ilişkin ayrıntı sunmaz, temsiliyet ve hakların fiilî kullanımı, büyük ölçüde Tataristan merkezli vitrin göstergeleri ile gerekçelendirilir.

Tomsk'taki Sibiryâ Tatar toplumunun önde gelenlerinden, Tatar Kültür Merkezi Müdürü ve mülakat yapılan dönemde Tomsk Bölge Duması milletvekili aday (milletvekili seçildi) Şamil Halitov "Sibiryâ Tatarları yerel ve federal düzeyde siyasal süreçlere nasıl katılıyor? Seçimlerde etnik temsiliyet var mı? Aday gösterme stratejileri neler?" sorularına şu şekilde cevap vermiştir (Kişisel iletişim, 5 Mayıs 2025):

"Tatar topluluğu, yerel ve bölgesel düzeyde siyasal yaşama aktif biçimde katılmaktadır. Uzun yıllar boyunca Tatar halkının temsilcileri, kamu kurumlarında sorumluluk gerektiren görevler üstlenmiştir. Bunlar arasında: 1- Şaybulla Latipoviç Zinovye, şehir ve oblast (bölge) dumasında milletvekili; "Rusya'nın Halk Öğretmeni" unvanı sahibi. 2- Marat Tagiroviç Valeyev, eski oblast duması milletvekili. Günümüzde yeni seçim kampanyaları başlamak üzeredir ve Tatar topluluğunun temsilcileri geleneksel olarak bu süreçlere aktif biçimde katılacaktır. Özellikle vurgulanmalıdır ki Tomsk Bölgesi uzun süredir bir Tatar tarafından — tanınmış ve aktif bir siyasetçi — yönetilmektedir. Bu olgu, Tatar topluluğunun bölgenin siyasal süreçlerine tam yetkinlikle katılabildiğini

göstermektedir. Bu bağlamda, herhangi bir Tatar siyasetçinin hangi partiye mensup olduğu ilkesel olarak belirleyici değildir; mesleki yetkinliği ve aktif yurttaşlık tutumu önemlidir.”

Verilen yanıt, Tomsk bağlamında Sibiryaya Tatarlarının katılımının “sistem içi ve pragmatik” bir hatta seyrettiğini göstermektedir. topluluk temsilcileri uzun süredir şehir ve oblast düzeyinde seçilmiş organlarda ve kamu kurumlarında görev almakta, Şaybulla Latıpoviç Zinovyev’in şehir/oblast duması üyeliği ve “Rusya’nın Halk Öğretmeni” unvanı ile Marat Tagiroviç Valeyev’in oblast duması deneyimi bu kurumsal yerleşikliğinin somut örneklerini sunmaktadır. Ayrıca Tomsk Bölgesi’nin uzun süredir Tatar kökenli, tanınmış ve aktif bir siyasetçi tarafından yönetiliyor oluşu, etnik kota ya da açık “etnik parti” stratejisi olmaksızın fiilî temsiliyetin mümkün olduğunu, adaylaşma pratiklerinin ise partiler üstü bir yeterlik söylemi (mesleki liyakat, hizmet sicili, yerel ağlara erişim) etrafında biçimlendiğini düşündürmektedir. Bu çerçevede seçimler yaklaşırken Tatar aktörlerin kampanyalara “geleneksel olarak” aktif katılım gösterdiği, etnik kimlik vurgusunun aday tercihinde belirleyici bir tek eksen değil, topluluk nezdinde güven, yerel sorun bilgisi ve kurumsal deneyimle birleştirdiğinde etkili bir meşruiyet kaynağı olarak işlediği anlaşılmaktadır.

Halitov aynı zamanda “Rusya’daki hangi siyasi partiler (“Birleşik Rusya”, KPRF vb.) Sibiryaya Tatarlarının çıkarlarını destekliyor? Programlarında etnik talepler yer alıyor mu?” sorularına da şu şekilde yanıt vermiştir (Kişisel iletişim, 5 Mayıs 2025):

“Sibiryada yaşayan Tatarlar, Rusya Federasyonu’nun tam haklara sahip vatandaşlarıdır. Rusya’daki siyasi partiler, vatandaşları millî veya dinî köken ayırımı olmaksızın destekler. Bu çerçevede partilerden yalnızca etnik temelli çıkarları veya Sibiryaya Tatarlarına özgü özel görüşleri desteklemelerini beklemek doğru değildir. Her şeyden önce biz tek ve bütün Rusya’nın vatandaşlarıyız; bu ortak vatandaşlık bizi milliyet ya da inanç farkı olmaksızın birleştirir. Ülkemizdeki bütün siyasi partiler, istisnasız olarak Rusya vatandaşlarının yaşam kalitesini yükseltme amacına hizmet eder; programları, ayrı etnik gruplar için değil, çok uluslu halkın bütünü içindir.”

Verilen yanıt, Sibiryaya Tatarları açısından parti-etnisite ilişkisinin açık “etnik programlar” etrafında değil, genel vatandaşlık söylemi ve partiler üstü hizmet/yaşam kalitesi vaatleri üzerinden kurulduğunu göstermektedir. Buna göre Birleşik Rusya, KPRF ve diğer partiler programlarında Sibiryaya Tatarlarına özgülenmiş talepleri ayrı bir sütun olarak kodlamamakta, etnik referanslar yerine tüm çok uluslu halka hitap eden kamusal politika başlıklarını (sosyal refah, altyapı, eğitim vb.) öne çıkarmaktadır. Bu durum, etnik taleplerin kurumsal siyasete dolaylı yollardan –yerel ağlar, kanaat önderleri ve belediye üstü danışma kanalları– aktarılmasını teşvik ederken, adayların meşruiyetini de etnik mobilizasyondan ziyade mesleki yeterlik, yerel sorun bilgisi ve toplulukla kurulan güven üzerinden biçimlendirmektedir. Kısacası, Sibiryaya Tatarlarının çıkar temsili açık etnik parti/manifesto üzerinden değil, sistem içi, geniş tabanlı politika çerçevelerine gömülü, pragmatik ve vatandaşlık merkezli stratejilerle gerçekleşmektedir.

Sibiryaya Tatar toplumunun önde gelen isimlerinden kimya profesörü Yusup Y. (Kişisel iletişim, 20 Haziran 2025), etnik temelli oy isteme stratejilerine sert bir itirazla, “Bir siyasetçi bana gelip de Tatar olduğu için oy isterse ben onun yüzüne tükürürüm. Çünkü ben her şeyden önce bir Rusya vatandaşıyım...” diyerek önceliğinin sivil/vatandaşlık kimliği ve liyakat olduğunu vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, Sibiryaya Tatar seçmeninde (özellikle eğitilmiş-uzman kesimde) etnik çağrılarının tek başına ikna edici olmadığını, aday meşruiyetinin performans, kamu yararı ve yerel sorunları çözme kapasitesi üzerinden kurulduğunu göstermektedir. Aynı zamanda bu tutum, etnik aidiyetin bütünüyle reddi değil, onun partiler üstü bir çerçevede “ikincil/bağlamsal” bir işaretleyiciye indirgenmesi anlamına gelmektedir. Etnik köken, ancak somut politika ve hizmet vaatleriyle

birleştiginde sembolik bir destek unsuruna dönüşebilmektedir. Bu nedenle etnik mobilizasyona dayalı "kimlik kartı" stratejileri, Tomsk bağlamında sınırlı getirisi olan ve ters tepme riski taşıyan bir hat olarak görünmektedir.

Yukarıda derlenen anlatılar ve yerel gözlemler birlikte okunduğunda, Tomsk bağlamında Sibiryâ Tatarlarının siyasal katılımının etnik manifestolardan ziyade vatandaşlık merkezli ve "sistem içi" kanallar üzerinden işlediği, temsiliyetin ise geniş seçmen koalisyonu mantığı, yerel ağlar ve kurumsal arayüzler (kültür merkezleri, camiler, danışma mekanizmaları) tarafından aracılanarak sürdürüldüğü görülmektedir. Siyasetçi aktörlerde (Örn; Gabdulganiev ve Halitov) entegratif ve liyakat vurgulu bir söylem ağırlık kazanırken, sivil/uzman profillerde (Safiullina ve Yusup Y.) temsiliyetin asgari düzeyi, etnik çağrılarının sınırlı ikna gücü ve performans temelli meşruiyet beklentisi öne çıkmaktadır. Bu tablo dilin kamusal alanda zayıflayan görünürlüğüne karşın ev içi ve ritüel mekânlarda kimliği taşıyıcı rolünü sürdürdüğü, siyasal mobilizasyonun ise çoğu kez bu mekânlar ve eş-kökenli ağlar üzerinden dolaylı biçimde kurulduğu bir örüntüye işaret etmektedir.

Sonuç

Bu çalışma, Tomsk odağında Sibiryâ Tatarlarının siyasal katılımının ağırlıkla sistem içi, vatandaşlık merkezli ve pragmatik kanallar üzerinden yürüdüğünü göstermektedir. Topluluk aktörleri, kültür merkezleri, camiler ve yerel danışma mekanizmaları gibi kurumsal arayüzler ile sivil ağları birlikte kullanarak görünürlük ve etki üretmektedir. Seçim dönemlerinde yerel eş kökenli ağlar ve kanaat önderleri, katılımı örgütleyen başlıca taşıyıcılar olarak öne çıkmakta; katılım, çoğu zaman programatik etnik taleplerden ziyade "güven", "tanışıklık" ve "karşılıklık" üzerinden kurulan ilişkisel bağlara yaslanmaktadır. Bu bulgular, siyasal katılım ve temsil süreçlerinin yalnızca seçim sonuçlarıyla değil, gündelik ilişkiler, kurumsal temas noktaları ve yerel arabuluculuk düzenekleri üzerinden de şekillendiğini hatırlatmaktadır.

Dil kullanımı bu örüntüde dolaylı fakat hissedilir bir rol oynamaktadır. Tatarca'nın ev içi ve ritüel bağlamlarda kurduğu güven ve yakınlık, seçim dönemlerinde mobilizasyon kanallarına dönüşebilmekte, kamusal alanda ise ikili dil repertuarı ve kod değiştirme, aday-seçmen temasını kolaylaştıran pratik araçlar olarak kullanılmaktadır. Bununla birlikte, dilin siyasal etkisi tek başına belirleyici bir "kimlik kartı" üretmekten çok, kurumlar ve ağlar içinde dolaşıma giren ilişki biçimlerini güçlendiren bir kaynak olarak görünmektedir. Bu nedenle Tomsk örneği, dil politikalarının toplumsal ve siyasal sonuçlarını değerlendirirken dilin yalnız başına değil; eğitim, kamusal alan normları, yerel kurumlar ve temsil kanallarıyla birlikte düşünülmesinin gerekliliğine işaret etmektedir.

Saha gözlemlerine dayalı örnek vakalar bu mekanizmayı somutlaştırmıştır. Çalışmanın ana konusuna uygun biçimde seçilen örnekte yer alan Şamil Halitov, Tatar toplumunun önemli günlerinde toplulukla her buluştuğunda sohbet ve selamlaşmalara siyasi mesajlarını eklemiş, ritüel mekân ve zamanların sunduğu yüksek güven ortamı, kampanya çağrılarının düşük maliyetle iletilmesini kolaylaştırmıştır. Eylül 2025'te yapılan Bölge Duması seçimlerinde, Tatarların yoğun yaşadığı bölgeden milletvekili olarak seçilmeyi başarması, dil/kültür temelli buluşma noktalarının siyasal mobilizasyona dolaylı ama etkili bir kaldiraç sunabildiğini göstermektedir. Bu çerçevede kültürel alan ile siyasal alan arasındaki sınırın katı olmadığı, yerel düzeyde bu sınırın çoğu zaman ritüel, dayanışma ve kurumsal temas üzerinden geçirgenleştiği görülmektedir.

Benzer biçimde Rişat Gabdulganiev örneği, uzun süreli kurumsal tecrübenin yoğun sosyal ilişkiler ile birleştiginde seçmen mobilizasyonunu nasıl beslediğini ortaya koymaktadır. Son dönem Duma başkanı olarak geniş bir temas ağına sahip olan Gabdulganiev'in topluluk içindeki güven ilişkileri, seçim çevrimlerinde mesajlarını hızla yayabilen bir ilişkisel sermaye üretmiştir. Burada

etnik kimlik tek başına belirleyici olmamış; partiler üstü liyakat söylemi, yerel sorun bilgisi ve karşılıklılık esaslı ilişkiler, destek ve oy konsolidasyonunu mümkün kılan ana bileşenler olarak çalışmıştır. Bu yapı, “etnik kimlik” vurgusunun ancak somut hizmet vaadi, görünür performans ve yerel ihtiyaçlara temas eden bir dil ile birleştiğinde tamamlayıcı bir etkiye sahip olabildiğini düşündürmektedir.

Kimlik ve kültür ekseninden bakıldığında, siyasal katılımın meşruiyeti ritüel süreklilik, topluluk içi dayanışma ve yerel güven üzerinden inşa edilmektedir. Saha anlatılarında siyasetçi profillerinin bütünleştirici ve liyakat vurgulu bir söylemi önelediği, sivil/uzman profillerde ise etnik çağrılarının tek başına ikna gücünün sınırlı görüldüğü gözlenmiştir. Bu ikili tablo, etnik kimlik kartının başlı başına mobilizasyon üretmediğini; etkisinin, somut hizmet deneyimi ve yerel sorun bilgisiyle birleştiğinde tamamlayıcı nitelik kazandığını güçlendirmektedir. Yüksek yerel mobilizasyona rağmen temsilin bazı bağlamlarda asgari ve parçalı kalabildiği, programatik düzeyde etnik içerikli hedeflere dönüşümün sınırlı olduğu da tespit edilmiştir. Bu açıdan Tomsk örneği, katılımın görünür olduğu hâllerde bile temsilin niteliğinin, kurumların işleyişi, arabuluculuk ilişkileri ve karar süreçlerine erişimin düzeyi gibi faktörlere bağlı olarak değişebildiğini göstermektedir.

Son olarak, metinde tartışılan yurttaşlık-merkezli çerçevenin yerel siyasette çoğu zaman düşük riskli bir meşrulaştırma dili sağladığı; bunun da azınlık aktörlerinin taleplerini doğrudan etnik bir program altında değil, daha çok vatandaşlık, hizmet ve yerel sorun çözümü üzerinden dile getirmesine zemin hazırladığı anlaşılmaktadır. Bu durum, bir yandan katılım kanallarını açık tutarken, diğer yandan etnik temelli taleplerin programatik ve kalıcı politikalara dönüşmesini sınırlandırmaktadır. Gelecek çalışmaların, farklı bölgelerdeki Sibiryaya Tatar topluluklarını karşılaştırarak yerel danışma mekanizmalarının hangi koşullarda daha etkili temsil çıktıları ürettiğini ve dil/kültür temelli sosyal sermayenin hangi kurumsal tasarımlarda daha kalıcı siyasal sonuçlara dönüşebildiğini incelemesi, bu çalışmanın ortaya koyduğu bulguları daha geniş bir karşılaştırmalı çerçevede sınama imkânı sağlayacaktır.

Кайнакча

- Akbaş, A. (2024). Sibirya'daki Türk kökenli halkların ve diğer küçük grupların sosyolojisi. *Anasay*, 27, 165–187. <https://doi.org/10.33404/anasay.1395463>
- Anderson, B. (2006). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism* (Rev. ed.). Verso.
- Arutyunova, E., & Zamyatin, K. (2021). An ethnolinguistic conflict on the compulsory learning of the state languages in the republics of Russia: Policies and discourses. *The International Journal of Human Rights*, 25(5), 832–852. <https://doi.org/10.1080/13642987.2020.1804368>
- Bakiyeva, G. T. (2007). Приходское духовенство у сибирских татар в XVIII — начале XX вв. [18. yüzyıldan 20. yüzyılın başlarına kadar Sibirya Tatarları arasındaki ruhban sınıfı]. *Бюллетень археологии, антропологии и этнографии*, 7, 166–171.
- Blakkisrud, H. (2022). Russkii as the new rossiiskii? Nation-building in Russia after 1991. *Nationalities Papers*, 1–16. <https://doi.org/10.1017/nps.2022.11>
- Borisova, N. V., Minaeva, E. Yu., Panov, P. V., & Sulimov, K. A. (2021). Этнические НКО как форма общественно-политической активности меньшинств в современной России [Çağdaş Rusya'da azınlıkların sosyo-politik etkinlik biçimi olarak etnik STK'lar]. *Вестник Удмуртского университета. Социология. Политология. Международные отношения*, 5(3), 322–334.
- Chandra, K. (2004). *Why ethnic parties succeed: Patronage and ethnic head counts in India*. Cambridge University Press.
- Ertin, G. (2016). Ethnic groups in Russia: Language, culture and people. In H. Yaldir, R. Efe, E. Zuzanska-Żyśko, & M. Arslan (Eds.), *Current topics in social sciences* (692–703. ss.). Sofia: St. Kliment Ohridski University Press.
- European Commission for Democracy through Law (Venice Commission). (2011). *The participation of minorities in public life* (Science and technique of democracy, No. 45). Council of Europe Publishing.
- Gellner, E. (1983). *Nations and nationalism*. Cornell University Press.
- Gilyazov, İ. (2015). İkinci Dünya Savaşı ve İdil-Ural bölgesindeki Türk halkları. A. İsakov, (Çev.). N. Sarıahmetoğlu & İ. Kemaloğlu (Ed.), *İkinci Dünya Savaşı ve Türk Dünyası* içinde (9–26. ss.). İstanbul: Türk Dünyası Belediyeler Birliği.
- Goodnow, R., Moser, R. G., & Smith, T. (2014). Ethnicity and electoral manipulation in Russia. *Electoral Studies*, 36, 15–27. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2014.05.005>
- International Work Group for Indigenous Affairs (IWGIA). (2024). The Indigenous World 2024: Russia. <https://iwgia.org/en/russia/5394-iw-2024-russia.html>
- Khanolainen, D., Edwards, V., & Aikio-Puoskari, U. (2022). Indigenous education in Russia: Opportunities for healing historical trauma?, *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 52(8), 1188–1206. <https://doi.org/10.1080/03057925.2020.1834350>
- Kovalchuk, V. K. (2024). Потенциал сибирскотатарского села: культурный и образовательный аспекты [Sibirya Tatar köyünün potansiyeli: Kültürel ve eğitsel boyutlar], *Общество и государство* 2(46), 12–17.
- Kvashnin, Y. N., & Bakiyeva, G. T. (2021). Сибирские татары перед выбором – сохранить или потерять родной язык [Sibirya Tatarları yol ayrımında: Ana dili korumak mı, yoksa kaybetmek mi?]. *Вестник антропологии (Herald of Anthropology)*, 53(1), 133–148. <https://doi.org/10.33876/2311-0546/2021-53-1/133-148>
- Lawson, E. D., & Zavyalova, Z. S. (2008). The cultural and language effects of the influence of Russian on West Siberian Tatar names. In *Names in multilingual, cultural and ethnic contact: Proceedings of the 23rd International Congress of Onomastic Sciences (ICOS)* (637–649. ss.). York University.

- Lukieva, E. B. (2016). Tatar first names from West Siberia: An English and Russian dictionary, with native-speaker pronunciation CD. *Names: A Journal of Onomastics*, 64(3), 184–186. <https://doi.org/10.1080/00277738.2016.1197649>
- Mansbridge, J. (2003). Rethinking representation. *American Political Science Review*, 97(4), 515–528. <https://doi:10.1017/S0003055403000856>
- Minaeva, E., & Panov, P. (2023). Dense networks, ethnic minorities, and electoral mobilization in contemporary Russia. *Problems of Post-Communism*, 70(4), 376–387.
- Minority Rights Group International. (2023). Russian Federation – Country profile. <https://minorityrights.org/country/russian-federation/>
- Mukhaev, R. T., Shevchenko, O., Dudina, O., Denikin, A. & Denikina, Z. (2021). Media consumption and media behavior of contemporary Russian youth as constructs of protest identity. *Propósitos y Representaciones*, 9(3), e1268. <https://doi.org/10.20511/pyr2021.v9nSPE3.1268>
- Nam, H. H., & Fedorova, K. (2023). Treatment of and attitudes towards “other” languages in modern Russia: Evidence from metalinguistic discourse. *Journal of Eurasian Studies*, 14(2), 92–105. <https://doi.org/10.1177/18793665231186636>
- OSCE High Commissioner on National Minorities. (1999). The Lund recommendations on the effective participation of national minorities in public life & explanatory note. Organization for Security and Co-operation in Europe.
- Pain, E. A., & Fedyunin, S. Y. (2020). Политика интеркультурализма и возможности ее применения в России [Kültürlerarasılık politikası ve bunun Rusya'da uygulanma olanakları]. *Polis. Political Studies*, (1), 114–134.
- Prina, F. (2017). Power, politics and participation: The Russian Federation's national minorities and their participatory rights. *Netherlands Quarterly of Human Rights*, 30(1), 65–95. <https://doi.org/10.1177/016934411203000104>
- Sayfulina, F. S., Karabulatova, I. S., Yusupov, F. Y., & Gumerov, I. G. (2013). Contemporary issues of textual analysis of Turkic-Tatar literary monuments of Western Siberia. *World Applied Sciences Journal*, 27, 492–496. <https://doi.org/10.5829/idosi.wasj.2013.27.elelc.101>
- Shevel, O. (2011). Russian nation-building from Yel'tsin to Medvedev: Ethnic, civic or purposefully ambiguous? *Europe-Asia Studies*, 63(2), 179–202. doi:10.1080/09668136.2011.547693
- Siberian Federal District / Сибирский федеральный округ. (2023). Сибирский федеральный округ [Sibirya Federal Bölgesi]. <http://sfo.gov.ru/okrug/>
- Smith, J. (2012). The Hegemony of Content: Russian as the Language of State Assimilation in the USSR, 1917–1953. *Soviet and Post-Soviet Identities*, Mark Bassin and Catriona Kelly (Ed.), (55–77. ss.). Cambridge University Press.
- Surmetova, L. R. (2022). Этнокультурные традиции сибирских татар [Sibirya Tatarlarının etno-kültürel gelenekleri]. *Образование и право*, (8), 90–93.
- Şahin, L. (2016). II. Dünya Savaşı ve Sibirya Türkleri. N. Sarıahmetoğlu & İ. Kemaloğlu (Ed.), *İkinci Dünya Savaşı ve Türk Dünyası* içinde (61–76. ss.). Türk Dünyası Belediyeler Birliği Yayınları.
- Taşçı, U. N. (2024). Kolonizasyon, Batı ırkçılığı ve Afrika'da kimlik bunalımı: Melez mi, madun mu, öteki mi?. *Tezkire*, (88), 121–134.
- Tomilov, N. A. (2000). Ethnic processes within the Turkic population of the West Siberian plain (sixteenth–twentieth centuries). *Cahiers du Monde Russe*, 41(2–3), 221–232. <https://doi.org/10.4000/monderusse.44>
- Treisman, D. (2018). *The new autocracy: Information, politics, and policy in Putin's Russia*. Brookings Institution Press.

- White, A. C. (2015). How ethnicity matters in Russian elections: Ethnic minorities and support for the United Russia party. *Eurasian Geography and Economics*, 56(5), 524–546. <https://doi.org/10.1080/15387216.2015.1120680>
- Yağmurlu, E., & Alkan, R. (2025). Moral Boundaries in a Globalized World: A Critique of Nationalism. *Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 15–23. <https://doi.org/10.70754/biibfd.1662666>
- Zamyatin, K. (2018). Minority language education in Russia: Enforcing the voluntary teaching of non-Russian languages (Policy brief). ICELDS. <https://www.icelds.org/2018/07/03/minority-language-education-in-russia-enforcing-the-voluntary-teaching-of-non-russian-languages/>